

й середнього підприємства). Така політика повинна бути переглянута задля прискорення та стабільного розвитку реального сектору економіки України. Також, виходячи з вище викладеного, повинна надаватися перевага горизонтальній державній підтримці на відміну від селективної.

Література:

1. Будаговська С.М. Мікроекономіка і макроекономіка : [Підручник для студентів економічних спеціальностей закладів освіти: у 2-х ч.] / [За ред. С.М.Будаговської] / С.М. Будаговська, О.І. Кілієвич, І.О. Луніна, Т.М.Пахомова. – 3-є вид. – К.: Основи, 2003. – 517 с.
2. Булан О. Державна підтримка підприємств реального сектора економіки в Україні в умовах її інтеграції у СОТ і ЄС. // Економіка України. – № 2. – 2011. – С. 68-78.
3. Булан О. Тенденції зміни підходів до державної підтримки економіки у країнах Європи та уроки для України. / О. Булан. // Світ фінансів. – № 2. – 2009. – С. 149-154.
4. Геєць В. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України / В. Геєць. // Економіка України. – № 3 – 2010. С. 4-20.
5. Гриценко. А. Методологічні основи модернізації України / А.Гриценко // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 4-12.
6. Єфименко Т. Інституційне регулювання економічного розвитку / Т. Єфименко // Економіка України. – 2011. – № 1. – С. 16-26.
7. Постанова КМУ від 16.09.2009 р. № 986 «Про заходи із реструктуризації заборгованості Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» за зовнішніми запозиченнями»
8. <http://www.eurostat.ec.europa.eu>.

УДК 338.439.02

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РОЗВИТКУ

***Чириченко Ю.В., к.е.н. доцент
Академія митної служби України***

Враховано потребу у вивченні питань продовольчого розвитку із використанням інституціонального підходу. Запропонована соціально-економічна категорія інституціонального продовольчого розвитку у системній структурі батьківських та споріднених складних категорій.

Taken into account the need to explore issues of food using the institutional approach. The proposed socio-economic category of institutional development in the food system structure of parent compound and related categories.

Постановка проблеми. Процеси продовольчого розвитку суттєво виходять за межі площини протікання суто економічних процесів. Враховуючи ці обставини, теоретичною та світоглядною платформою подальших досліджень соціально-економічної, за своєю суттю, категорії продовольчого розвитку, повинна стати наукова концепція, що спеціалізується саме на такому різноплановому предметі досліджень.

Також потребує додаткової уваги і той факт, що визначена нами динамічна складова продовольчої безпеки – категорія «Продовольчий розвиток» – була виділена із батьківської категорії соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи ідеї, закладені у роботах Донелли Медоуз, Йоргена Рандерса, Денніса Медоуз та багатьох інших, зокрема [6], ми повинні вивчати усі можливості для забезпечення найкращих умов сталого економічного розвитку. Концептуальним напрямком, що дає відповіді на широке коло актуальних для даної проблематики питань є еволюційний напрямок економічної теорії.

Потрібно зазначити, що в останні роки до питань еволюційної теорії звертається все більше економістів. Цей факт ми пов'язуємо із інтенсифікацією інституціональних досліджень у зв'язку із необхідністю модернізації світової соціально економічної системи.

При виборі шляхів економічного розвитку, як правило, доводиться розглядати альтернативу між революційними та еволюційними його шляхами. Але історія переконливо показала неефективність революційних методів зміни суспільно-економічного ладу в різних країнах. Залишається лише еволюційний шлях розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо говорити про розвиток і сучасний стан еволюційної теорії в цілому, то треба відмітити, що досить широкий спектр досліджень попадає під це визначення і доволі велика кількість представників різних областей знань вважають себе прихильниками еволюційної парадигми. У ряді цих дослідників Сударев О.І. виділяє наступні групи [5, с. 81-83].

Насамперед, це так звані традиційні інституціоналісти - продовжувачі справи Т.Веблена й Дж.Коммонса, для яких визначення "еволюційний" є тожним визначенню «інституціональний». Основна організаційна структура, що підтримує даний напрямок, - Асоціація інституціональних дослідників еволюційної економіки (Institutionalist Association for Evolutionary Economics), штаб-квартира якої перебуває в США.

Основні монографії, присвячені еволюційній теорії – це "Еволюційна теорія економічних змін" Р.Нельсона й С.Уінтера, а також монографія й статті Ходжсона.

Далі слід назвати послідовників Й.Шумпетера, які також іменують область своїх досліджень еволюційною економікою, що зрозуміло з назви журналу: "Журнал еволюційної економічної теорії" (Journal of Evolutionary Economics), який видається Асоціацією Йозефа Шумпетера (International Joseph Schumpeter Association).

Не можна не згадати Австрійську школу, що розвиває ідеї К.Менгера й Ф.Хайека. Серед них добре відома робота лауреата Нобелівської премії Ф.Хайека «Індивідуалізм та економічний порядок», що визначає актуальні та фундаментальні принципи соціального буття [8]. Традиційним прикладом використання еволюційного підходу є теорія еволюції грошей Менгера.

Широке поширення одержує останнім часом і еволюційна теорія споживання. Так У. Вітт пропонує розглядати розвиток потреб у рамках еволюційної парадигми [5].

Проблеми формування продовольчого ринку досліджувалися такими вченими, як Лингарт К., Янда К., Млявих О. В., Гуров В. В., Суслов А. І.,

Сергєєв В. В., Ключаєв В. А., Зинчук Г. М., Черданцев П. В., Власова М. К., Овчинникова І. А. та багатьма іншими. Але, як підтверджують прихильники інституціональних підходів в економічній теорії, загальна концепція, що визначає закономірності формування продовольчого ринку, до кінця не сформована. [3, с. 56].

Відмітимо, що всі вище викладені аргументи визначають актуальність дослідження даної проблематики, виходячи із нових інституціональних позицій.

Постановка завдання. Таким чином, у подальшій роботі ми ставимо перед собою такі наступні завдання:

- визначити світоглядну позицію щодо дослідження якісної складової продовольчого розвитку, який лежить у площині протікання глибинних соціально-економічних процесів;

- розробити категоріальний понятійний апарат використання положень нової інституціональної економічної теорії по відношенню до категорії «продовольчий розвиток».

Виклад основного матеріалу дослідження. Потрібно погодитися із Кірдіною С.Г. у тому, що інституціональний підхід дозволяє перейти від рівня індивідів до рівня економічної системи, що представляється як структура інститутів. У такий спосіб з'являється можливість елімінувати вплив характеристик поведінки [7, с. 17].

Важливою, на наш погляд перевагою «інституціональної» точки зору на розвиток економічних процесів, є відносна об'єктивність такого підходу.

Як пише Ходжсон Джеффри, ярлик "інституціоналізм" не слід трактувати зайво прямолінійно. На противагу багатьом іншим, "кейнсіанським" і "марксистським" ярликам, він дозволяє всебічно охопити більш великий теоретичний простір. Ще одна його перевага полягає у тому, що аналіз із позиції інституціоналізму не є персоніфікованим, отже, не виникає необхідності займатися стомлюючим тлумаченням текстів робіт одного-єдиного Великого Майстра [1, с. 56].

Спробуємо розглянути продовольчий розвиток із позиції інституціональної поведінки людей та економічних агентів щодо задоволення потреб суспільства у продовольчому забезпеченні, поведінки не завжди логічної, суб'єкти якої інколи, вступаючи у протиріччя один з одним, створюють як умови, так і перешкоди для досягнення кінцевої мети продовольчого розвитку, адже ми погоджуємося із думкою, що ефективні інститути створюють такі стимули, які забезпечують економічне зростання [2 с. 522].

Відмітимо, що інститути, як у певному сенсі стабільні соціально-економічні системи, завдяки своєму впливу на людину чи економічного агента, сприяють стабілізації їх поведінки, зменшуючи дисперсію значень вибору та ентропію системи. Це відбувається через те, що зазначені інституційні утворення узагальнюють, «нав'язують» або корегують вже існуючі потреби для конкретної людини чи економічного агента, а завдяки своїй здатності до змін та розвитку, вони ще й еволюціонують, своїми траєкторіями руху та розвитку змінюючи та впливаючи одне на одне.

Потрібно зазначити, що інституціональні підходи до вивчення продовольчої проблематики у сучасній економічній теорії є вельми розповсюдженими та представляються нам у якості певного «золотого стандарту».

Підтвердження нашого висновку ми знаходимо у практиці використання інституціонального підходу до аналізу продовольчих ринків.

Так, на думку А.В. Сидорович, найпоширенішим підходом до формування продовольчих ринків є інституціональний підхід [4]. Під інституціональною структурою продовольчого ринку дослідник має на увазі сукупність інститутів (інституціональних форм) продовольчого ринку, діяльність яких спрямована на його ефективне функціонування, зниження транзакційних витрат, підвищення конкурентоспроможності.

Однак використання інституціонального підходу у площині продовольчої проблематики як правило зосереджено на дослідженні більш традиційних ринкових інститутів, оминаючи перспективу концептуальної зміни парадигм подібних досліджень. Такий концептуально новий підхід добре описаний у монографії під редакцією Іншакова О.В. «Людина інституціональна», він пропонує перший досвід міждисциплінарного підходу до пізнання "інституціональної людини", розпочатий з ініціативи економістів, та який залучив у загальне русло дослідження представників багатьох гуманітарних наук [9].

Підсумовуючи вищевикладене потрібно зазначити, що процес продовольчого розвитку має три суттєві інституціональні ознаки.

По-перше, фіксований інституційний стан продовольчої забезпеченості, завдяки нереалізованим інституційним цілям та потребам, виступає у якості передумови продовольчого розвитку.

По-друге, цей розвиток відбувається за правилами та вимогами відповідних суспільних інститутів, тому, враховуючи цей факт, він за своєю сутністю є «інституціональним».

По-третє, розвиток інститутів або інституційна динаміка змінює «правила гри», за якими відбуваються процеси продовольчого розвитку, отже, інституціональна динаміка повинна розглядатися у якості складової частини загальної динаміки продовольчого розвитку.

Отже, категорія продовольчого розвитку добре вписується в «інституціональну картину світу». Тому виникає потреба у конкретизації «інституціональних» ознак визначеної нами категорії продовольчого розвитку та формулюванні положень використання нової категорії «Інституціонального продовольчого розвитку».

При цьому ми поділяємо точку зору на те, що інституціональні зміни є поряд з технологічними змінами фактором, що визначає можливість економічного розвитку [2, с. 529].

Таким чином, під інституціональним продовольчим розвитком потрібно розуміти процес змін, спрямованих на забезпечення відповідного стану продовольчої безпеки, що протікають за інституціональними правилами та вимогами у інституціональному середовищі, а також мають інституціональну динаміку суспільних інститутів продовольчого розвитку.

Для більш повного висвітлення інституціональних особливостей забезпечення відповідного стану продовольчої безпеки ми пропонуємо ввести у науковий обіг нове поняття інституціональної продовольчої безпеки. Для цього ми трансформуємо існуюче визначення продовольчої безпеки у контексті існування інституціональної картини світу.

Продовольчу безпеку в контексті існування та функціонування її інституційних форм, можна вважати у загальному розумінні як процесом, так і станом задоволення інституціональних «потреб» суспільства.

Під інституціональною продовольчою безпекою, надалі ми будемо розуміти стан задоволення конструктивних потреб і досягнення цілей інституціональних структур, пов'язаних із продовольчим забезпеченням.

Таким чином, розглядаючи продовольчий розвиток через призму функціонування інституціональної структури продовольчого розвитку чи його інституціональних форм, під інституціональними продовольчими потребами, надалі, ми будемо розуміти ситуативний стан задоволення (незадоволення) потенційних продовольчих потреб людини у контексті функціонування та стимулюючого впливу певних інституціональних форм, враховуючи, що під продовольчими цілями зазначених інституціональних структур слід розуміти як потенціал існування різнопланових продовольчих цілей відповідних інститутів, так і конкретний стан їх досягнення.

При цьому, інституціональні продовольчі цілі так само, як і потреби людини, слід вважати складовими загальної суспільної мети інституціонального продовольчого розвитку – досягнення відповідного стану продовольчої безпеки, хоча у кожному конкретному випадку їх цільові функції, маємо на увазі цільові функції окремих суспільних інститутів та цілі суспільства в цілому, можуть суттєво відрізнятись.

До цього додамо, що, перифразуючи Шаститко А.Е. інституціональна система як набір взаємозалежних формальних і неформальних правил, через стимули визначає структуру інституціональних потреб для економічних агентів і частково для людей, максимізуючи свої цільові функції. Таким чином, стабільність інституціональної системи залежить від структури цих потреб, оскільки вони визначають, у якому напрямку й з якою інтенсивністю будуть діяти економічні агенти та людська спільнота - чи здійснювати адаптацію в рамках існуючої системи правил чи прагнути переглянути дані правила.

Таким чином, ми виходимо із того, що процеси продовольчого розвитку, як і будь-які інші процеси соціально-економічного розвитку, можуть складатися із таких процесів функціонування інститутів продовольчого розвитку, у яких інститути виступають у якості як об'єктів, так і суб'єктів інституціональних змін.

Однак для уникнення плутанини понять та визначень, у подальшому ми свідомо відмовимося від використання понять «інституціональний розвиток» та «інституціональні зміни» у якості синоніму поняття «інституціональна динаміка», хоча, за умови відсутності єдиної інституціональної економічної теорії розвитку, таке використання, на жаль, є доволі поширеною, звичайною практикою. При цьому, використовуючи ці поняття у викладеному значенні

дослідники не замислюються, що таким чином з точки зору аналізу причинно-наслідкових зв'язків, вони обмежують предмет дослідження лише об'єктом розвитку або змін. Як наслідок, принцип повноти у дослідженні буде порушено і категорія «Інституціональний розвиток» не буде корелювати із категорією «Соціально-економічний розвиток» у тих аспектах, де інститути, завдяки своєму стимулюючому впливу на індивідів, виступають у якості суб'єктів розвитку або змін. Зазначимо при цьому, що суб'єктами розвитку, на нашу думку, у цьому випадку слід вважати і самих індивідів, і інститути економічних агентів, що узагальнюють та стимулюють їх діяльність.

Для зручності викладення матеріалу дослідження у подальшому залучимо до його понятійного апарату дві нові категорії «Інституціонального статичного розвитку» у значенні інституціонального стимулюючого впливу на діяльність індивідів, як інших суб'єктів розвитку, що знаходяться у інституціональному оточенні, та «інституціонального динамічного розвитку», як розвитку відповідних інститутів.

Під «Інституціональним статичним продовольчим розвитком» надалі ми будемо розуміти інституціональний вплив на продовольчий розвиток через стимулювання діяльності економічних агентів та індивідів, що відбувається у інституціональному оточенні. Ми виходимо із того, що при цьому сама структура інститутів повинна залишатися незмінною, а, оскільки у реальній дійсності структура інститутів весь час змінюється, знаходячись у стані динамічної рівноваги та максимізуючи свої цільові функції, то мова йде про так званий «моментальний» вплив «фіксованої» інституціональної структури.

Відповідно під «Інституціональним динамічним продовольчим розвитком» ми будемо розуміти інституціональну динаміку будь-яких інститутів, що входять до інституціональної структури продовольчого розвитку.

Уточнимо, що під інституціональною структурою продовольчого розвитку ми розуміємо будь-які інституціональні утворення, пов'язані між собою за задалегідь визначеними правилами у цілісну систему забезпечення інституціональної продовольчої безпеки.

Запропоновані та використані у дослідженні нові соціально-економічні категорії інституціонального продовольчого розвитку у системній структурі споріднених категорій систематизовані нами у таблиці 1.

Висновки. Сучасний інституціональний напрямок розвитку економічної теорії слід обрати у якості основної теоретичної бази для формування і вивчення такої важливої для кожної людини і суспільства в цілому соціально-економічної категорії, як продовольчий розвиток.

Категорія продовольчого розвитку добре вписується в «інституціональну картину світу». Таким чином, виникає потреба у конкретизації «інституціональних» ознак визначеної нами категорії продовольчого розвитку та формулюванні положень використання нової категорії «Інституціонального продовольчого розвитку». Під цим потрібно розуміти процес змін, спрямованих на забезпечення відповідного стану продовольчої безпеки, що протікають за інституціональними правилами та вимогами у інституціональному середовищі, а також, інституціональну динаміку суспільних інститутів продовольчого розвитку.

Інституціональний продовольчий розвиток у системній структурі споріднених категорій

Рівень світогляду	Частина категоріальної картини світу			Рівень узагальнення досліджуваної категорії	Спільне використання субкатегорій
	Батьківська категорія	Субкатегорії			
		Тотожність	Протилежність		
Нова інституціональна економічна теорія	Соціально-економічний розвиток	Інституціональний розвиток	Технологічний розвиток	Соціально-економічний розвиток	Співпадає
	Інституціональний розвиток	Інститути як суб'єкт соціально-економічного розвитку;	Інститути як об'єкт соціально-економічного розвитку.		Виступає у якості складової
	Інституціональний розвиток	Інституціональний продовольчий розвиток	Інституціональний непродовольчий розвиток	Інституціональний розвиток	Співпадає
	Інституціональна продовольча безпека	Стан як мета інституціонального продовольчого розвитку	Процес, як інституціональний продовольчий розвиток		Використовується частково
	Інституціональний продовольчий розвиток	Статичний інституційний продовольчий розвиток	Інституціональний динамічний продовольчий розвиток	Інституціональний продовольчий розвиток	Співпадає
	Інституціональна динаміка (інституціональний динамічний продовольчий розвиток)	Екстенсивний	Інтенсивний		Виступає у якості складової
		Еволюційний	Революційний		Виступає у якості складової
	Цільові функції інституціонального продовольчого розвитку	Інституціональні продовольчі цілі	Інституціональні продовольчі потреби		Використовуються частково

Під інституціональною продовольчою безпекою на усіх її ієрархічних рівнях, слід розуміти задоволення потреб і досягнення цілей відповідних інститутів що відносяться до інституціональної структури продовольчого розвитку. При цьому сама інституціональна продовольча безпека як загальний стандарт або сукупність правил та вимог продовольчого забезпечення повністю відповідає інституціональним ознакам та повинна, на нашу думку, розглядатися у якості важливого суспільного інституту та нової соціально-економічної категорії.

Література.

1. Ходжсон Джеффри Экономическая теория и институты: Манифест современной институциональной экономической теории [Пер. с англ.] / Ходжсон Джеффри. – М.: Дело, 2003. – 464 с.

2. Шаститко А.Е. Новая институциональная экономическая теория. – 3-е изд., перераб. и доп. / Шаститко А.Е. – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. – 591 с.
3. Мазеина Е.А. Теоретические основы формирования продовольственных рынков / Мазеина Е.А. // Экономика, предпринимательство и право. – 2011. – № 02. – С. 55-64.
4. Сидорович А.В. Экономическая теория и национальная экономика / Сидорович А.В. // Национальная экономика: вопросы теории и проблемы преподавания. Материалы научно-практической конференции. - М.: МАКС Пресс, 2008. С. 5-8.
5. Сударев О.И. Истоки эволюционной парадигмы в экономической теории. /Сударев О.И. // Экономический вестник Ростовского государственного университета – 2008. – Т 6, №3. – С. 81-87.
6. Донелла Медоуз. Пределы роста. 30 лет спустя / Донелла Медоуз, Йорген Рандерс, Деннис Медоуз; Пер. с англ. – М.: ИКЦ «Академкнига», - 2007. – 342с.
7. Кирдина С.Г. Институциональная самоорганизация экономики: теория и моделирование (научный доклад) / Кирдина С.Г. – М.: Институт экономики РАН, 2008. – 72 с.
8. Хайек Ф.А. Индивидуализм и экономический порядок. / Хайек Ф.А. – М.: Директ-Медиа. – 2010. – 409 с.
9. Homo institutus - Человек институциональный: [монография / под ред. д-ра экон. наук О.В. Иншакова]. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2005. - 854 с.

УДК 65.012.34.65.06

ОЦІНКА ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ ВИРОБНИЦТВА

Чорній О.В., здобувач

Миколаївський державний аграрний університет

Проаналізовано сучасний стан та проблеми матеріально – технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Виявлено основні шляхи їх вирішення. Обґрунтовано залежність економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції від макроекономічної ситуації в державі.

The present state and problems of logistics - agricultural enterprises. The basic solutions. Grounded between economic efficiency of agricultural production of the macroeconomic situation in the country.

Постановка проблеми. Здійснення безперервного відтворювального процесу в аграрній виробничій сфері об'єктивно пов'язано з постійним використанням матеріально-ресурсних засобів, з необхідністю їх системної заміни новими, більш досконалішими, що є закономірною умовою функціонування суспільного виробництва, обов'язковим чинником самого існування та розвитку людської спільноти [4, с. 8-10]. Відтворювальний процес у сільському господарстві тісно пов'язаний з системним оновленням спожитих засобів виробництва на якісно новій основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання матеріально – технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств знайшли своє відображення у наукових працях багатьох видатних вчених економістів, таких як: Ф.Ф. Бутинець, В.П. Завгородній, О.В. Лишиленко, О.В. Олійник, П.Т. Саблук, В.Я. Трегобчук, Л.В. Чижевська та ін.